

Kőszegi Lapok

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT | 2015/1.SZÁM

200 ÉVE SZÜLETETT RÓMER FLÓRIS A MAGYAR RÉGÉSZET „ATYJA”

Gondolatok a kőszegi Vármúzeumban megrendezett időszaki kiállítás alkalmából

Rómer Flóris (Pozsony, 1815. április 12. – Nagyvárad, 1889. március 18.) életéről és munkásságáról színvonalas életrajzok és szakmai összefoglalások állnak rendelkezésre. Feltetelezem, születésének 200. évfordulója alkalmából számos megemlékezésre kerül sor, amelyek némelyikének nyilván része lesz biográfiájának és szakmai tevékenységének újabb adatokkal történő kiegészítése és értékelése. Nekem most nem

az a célom, hogy életrajzát teljesebbé tegyem, sokkal inkább szellemi örökségének néhány elemére szeretnék rávilágítani. Vele kapcsolatos példáim többségét igyekszem Vas megyéből s elsősorban Kőszeg mikrorégiójából idézni. A kiállításnak, s hogy azt a születésével kötöttük össze, nem mellékes apropója, hogy az 1856-57. tanév második félévében kőszegi bencés gimnázium egyik osztályfőnöke, magyar és latin tanára volt.

Ezt Holler Engelbert Igazgató 1861. december 15-én kelt „bizonyítványa” igazolja¹ és az elhanyagolt állapotú rendházépületnek a Jurisics téri szoborparkra néző falán elhelyezett emléktábla hirdeti.

Mielőtt azonban a kiállításról írnék, röviden vázolom Rómer Flóris életpályáját, régészettudománnyal kapcsolatos legfontosabb tevékenységet, alapvetéseit. Német eredetű család gyermekeként az anyanyelv mellett rövidesen megtanulta a szlovák, majd a pannonthalmi bencés iskolában a magyar, a latin és a görög nyelvet. 1838-tól a győri bencés gimnázium, majd a pozsonyi jogakadémia tanára. Mint utásztiszt részt vett a szabadságharcban. 1854-

ben amnesztiával szabadult a börtönből. 1959-től már ismét Győrben okított és régészetet is tanított. A Bakony című, 1860-ban megjelent művét követően a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd rendes tagja lett. 1862-től a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa s 1869-77 között a Régiségtár vezetője. 1863 januárjában tartotta első előadását a régészet magántanáraként a pesti egyetemen. Monografikusan feldolgozta pl. a hazai középkori falképeket (1874) is. Ebben a művében pl. a (cell) dömölki templomrom – azóta sajnos elpusztult – falfestményeit is színesben tanulmányozhatja az érdeklődő.

Rómer Flóris (A fénykép készítője ismeretlen, 1870 k.)

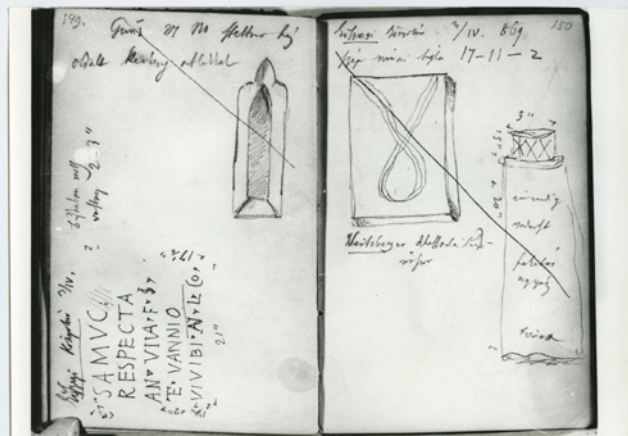

Rómer Flóris neve a bencés gimnázium kőszegi emléktábláján (A szerző felvétele, 2015)

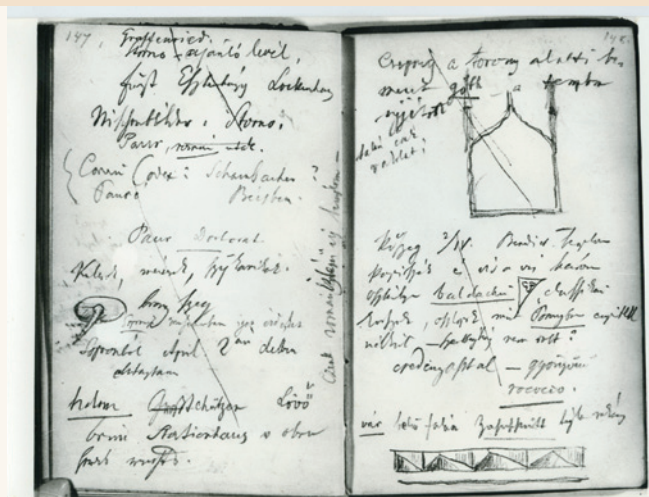
1868-ban megalapította a magyar régészet máig élő folyóiratát, az Archaeológiai Értesítőt. 1873-ban közreadta a Magyar Nemzeti Múzeum római feliratos emlékeit. 1876 szeptemberében Budapesten az ő vezetésével rendezték meg a VIII. Nemzetközi Embertani és Ősrégészeti Tanácskozást és az ahhoz kapcsolódó kiállítást, amelyek Francia nyelvű összefoglaló kötetének (Résults Généraux... Compte-Rendu... 1876, 1878, 1886) egyik szerkesztője volt. Felfogására jellemző, hogy a régészetet a történettudomány „egyik, ha nem legjobb szemének” tartja. Ugyanakkor a régészet tanulmányozásához fontos segédtudományként bevonja a néprajztudományt. Elsőként foglalkozott a könyvsanyag bányászata és kereskedelme kérdésével különös tekintettel az obszidiánra. Ezzel az archaeometriai (pl. anyagszerkezet, eredet, megmunkálás) vizsgálódás alapjait rakta le. Behatóan foglalkozott az Ördög-árkok, a földsáncok és a halomsírok problémakörével, leírta és feltérképezte azokat. Töle tudjuk, hogy tumulusok Vép határában is voltak, de helyüket máig nem sikerült azonosítani. Napjainkban is sikerrel használhatjuk jegyzőkönyveinek, cikkeinek, könyveinek információit. Elsőként ő különített és nevezett el a Kárpát-medencében régészeti leletanyagot. A középső bronzkori, ma Mészbetétes kerámia kultúrájának nevezett tárgyakat Pannon kultúráként írta le. 1877-ben minden tisztségéről lemondott és Ipolyi Arnold püspök közbenjárásával nagyváradi kanonokká nevezték ki. Itt és ebben a tisztségében hunyt el.

A kiállítás tablói vázlatos képet igyekeztünk megrajzolni a tudomány fejlődéséről, a Rómer Flóris nevével jelzett „alapkötetételtől” és a kezdetektől máig. E folyamatot azon, a ma világhírű lelőhelyen keresztül mutatjuk be, amit a régészettudomány számára 1869-ben Rómer Flóris fedezett fel. Ez a velemi Szent Vid-hegy. Itt egy agyagból égetett vízvezetékcsövet talált, ami vagy a római korból vagy a középkorból származhat. Ezt az információt azonban nem Rómer útinaplójából tudjuk, hanem Chernel Kálmán várostörténeti monográfiájából.

Rómer Flóris kisméretű útinaplóiból – ún. jegyzőkönyvek – 46 db maradt az utókorra.² Az utolsó a saját maga által készített mutató volt. Talán csak 3 db olyan van, amelyben több év úti jegyzetei – ma ezt a terepbejárás feljegyzés fogalma fedi – találhatók meg. A XX. sorszámú ilyen. Ez a 188 lapos 1866. jún. 21.–aug. 26., illetve 1869. febr. 28.–júl. 6. között íródott és

A 149. oldalon felül a Városháza északi oldalának késő gótikus ablaka, a 150. oldalon felül római tegula rajza

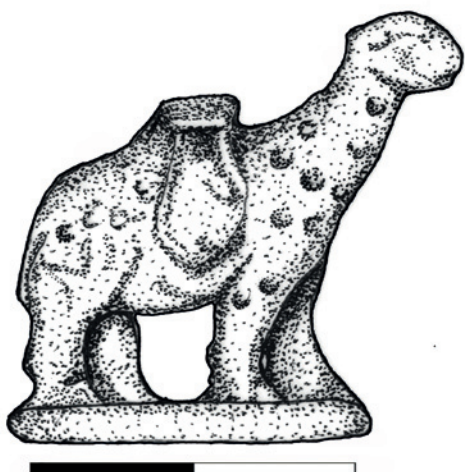

Rómer 1869. évi jegyzőkönyvének 147. oldalán: a műgyűjtő Storno és Paur neve, valamint egy bronz szegecs rajza alatt a lövői halomsírok feljegyzése. A 148. oldal második részében a kőszegi bencés templomról és a várról írt és rajzolt

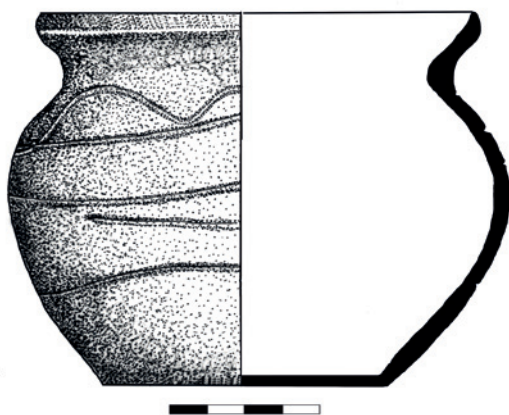

A Városháza északi oldala az ablakkal (A szerző felvétele, 2015)

szerencsésen megkerült³ jegyzőkönyv. A Kőszegen élők számára ez kiemelkedő jelentőségű, hiszen ebből értesülünk arról, hogy 1869. április 2-3-án – a lövői halmok érintésével Sopronból érkezve –, a városban tartózkodott. Leírásából tudjuk, hogy a városban sétálva lerajzolta a Városháza északi oldala földszintjén ma is látható, késő gótikus ablakkeretet, természetesen meglátogatta a bencés rendház könyvtárát és múzeumát, a bencés templomot és a várat is (Jkv. 148–152. oldal). A bencés rendházban lerajzolt római kori tégl / tegula bizonyosan a ma Kőszeghez csatolt Kőszegfalva határából származik, mégpedig az újonnan (2011) épített víztározó területéről és környezetéből ismert római kori településről. A feltárást megelőző fémkeresés során az érmek mellett más kisbronzok (pl. teve szobor) is előkerültek. Itt több tégláégető kemence, honfoglalás kori sírok, valamint Árpád-kori település részletei és tárgyi emlékei (pl. edény) is feltárára kerültek 2008-9-ben.

Dromedár bronzszobrocskája a lukácsházai víztározó területének megelőző feltárásáról (Rajz: Binder Hajnalka)

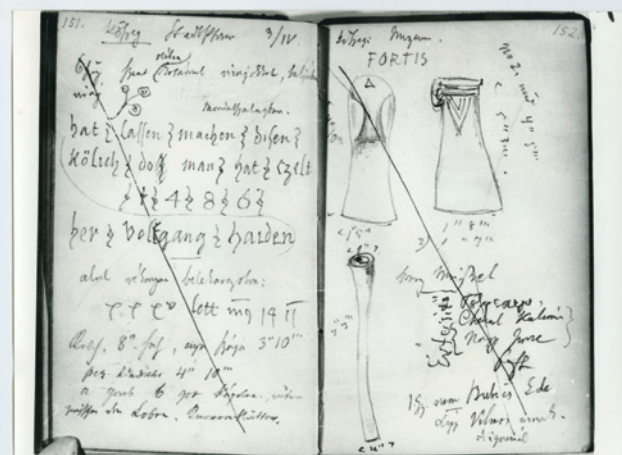

Árpád-kori cserépfazék a víztározó területének megelőző feltárásáról (Rajz: Binder Hajnalka)

A helyet mint a városkörnyék egyetlen római kori lelőhelyét Chernel Kálmán várostörténeti monográfiájában már említi („... a Sváb falui malmon túl római villának maradványai léteznek” – Chernel 1877, 10, 15), ahogy azt is, hogy innen származó tegulákat a bencés gyűjtemény őríz. Chernel Kálmánnal Rómer az idézett okból nagy valószínűséggel találkozhatott is, hiszen nevét a Vas megyei Régiségtani Egylet alapító-vezetőjével, Lipp Vilmostal együtt említi. A gyűjteményben található bronz, szárnyas- és füles tokos balták, valamint véső lelőhelyét sajnos nem rögzítette. Ezzel bezárult a kör, azaz hogy mit és miért látogatott meg és rajzolt le Kőszegen, és ezekhez hogyan kapcsolódnak napjaink kutatásának eredményei.

1876-tól szinte folyamatosan kerültek római kori és bronz tárgyak Szombathelyre a Savaria Múzeum jogelődjének gyűjteményébe. Néhány velemi lakos a hegy régészeti emlékeivel kereskedett. Ezekben az évtizedekben a grazi és a bécsi múzeumok, de a Magyar Nemzeti Múzeum is vásárlás útján több innen származó tárggyal gyarapodott.

A Kőszeg–Rohonci-hegység déli peremén található hegy névadója a kápolna védőszentje Vitus, ókeresztény vértanú. Tiszta időben a hegyről kitűnő a kilátás a Gyöngyös- és az Arany-patak völgyére valamint Szombathelyre, esetenként távolabbra, a Celldömölk melletti Ság hegyre, a Somlóra, sőt néha a Balaton melletti Badacsony is kivehető. A Gyöngyös

A jegyzőkönyv 152. oldala a bencés gyűjtemény urnamezős kori bronztárgyaival és Chernel, valamint Lipp nevének említésével

teraszán haladt – a mai 87. sz. főút közelében, illetve azt keresztelve – már az őskorban is a borostyánkő és a dél-európai területek áruait forgalmazó kereskedelmi út, amelynek ellenőrzésében a hegy mindenkori lakói kulcsszerepet játszottak.

Rómer Flóris felfedezése ellenére a velemi Szent Viden csak a halálát követően néhány évvel később indult meg a régészeti kutatás. Ez a Kőszegen élő Miske Kálmánhoz, a Vasvármegyei Múzeum későbbi, első világi igazgatójához köthető. Az 1896. évi első, nagy bronzkincs (1896. ápr. 12-én ásták ki velemiek) után nyomozó – ma úgy nevezzük: hitelesítő – ásatását 1915-ig az államsegélyen végzett feltárások sora követte.

A kincs sikertelen, hitelesítő feltárását a szintén műgyűjtő gróf Széchenyi Rezsővel és a Vasvármegyei Kultúregyesület elnökével, Kárpáti Kelemennel saját költségén végezték. A háború után, 1921 és 1922-ben szombathelyi pénzintézetek és a püspök mecénási támogatásával folytatta a keresést,

Báró Miske Kálmán (1860–1943)

amelyet újabb, állam által finanszírozott munkái követték, egészen 1929-ig. Ebben az évben találta meg a Szentkút-forrás közelében az aranykincset. A kincset néhány nappal a találást követően, szeptember 5-én már Közép-Európa legnevesebb, őskorral foglalkozó, egy bécsi konferenciáról Velembe kirándulóként érkező, régészeinek meg is mutathatta.

Feltárásait bizonyosan mérnöki gondossággal és pontossággal végezte és dokumentálta. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy e kérdéskörrel értekezést írt a Kultuszminisztérium szakmódszertani folyóiratába, a Múzeumi és Könyvtári Értesítő 1909. évi számába. Sajnálatos módon azonban velemi terepi tevékenységéről csak néhány fényképfelvétel, a kémiai vizsgálatokról készített s az 1901. évi ásatási napló részleteit tartalmazó jelentése, a hun kori sírokról (feltárásukat és publikációjukat Török Aurél antropológussal végezte és készítette el) készített felmérés töredéke, a Vasvármegyei Múzeum néhány pénzügyi elszámolása az államsegélyek felhasználásáról, a múzeum foghíjasan fennmaradt éves jelentései és gyarapodási naplói, valamint az aranykincssel kapcsolatos töredékes feljegyzése tanúskodnak. Ezek is szétszóródva, több intézményben lappangva őrződtek meg. Miske Kálmán, véleményem szerint több folyómeterre kiterjedő velemi régészeti dokumentációja, befejezett és torzóban maradt kéziratai, tárgyrájzai és tárgyfotói sajnos máig ismeretlen helyen vannak vagy sajnos örökre elvesztek szaktudományunk számára.

Talán a mosonmagyaróvári mezőgazdasági iskolában végzett tanulmányainak volt köszönhető rendkívüli nyitottsága a természettudományokra. Ezért elemeztetett vas-, bronz- és talajmintákat és több megye területén kutatott a bányák után. Ezzel az „amatőr” Miske kora, önmagukat profinak tartó budapesti állásokban tevékenykedőinek mutatott követendő példát. Meglehetősen gyorsan publikálta is ásatásainak eredményeit. Ezek után nem meglepő, hogy a velemi lelőhelyről 1907-ben magyarul, majd 1908-ban németül megjelenő könyve és szá-

Kern István, kezében a kenyérhegyi urnamezős kori baltával

mos, a bronz-, a Hallstatt- és a kelta kort taglaló német nyelvű tanulmánya ma is kötelező olvasmány minden európai egyetem őstörténeti tanszékének diákja számára. Fájdalom, hogy a tervezett és részben elkészült 2. és 3. velemi kötetének csak néhány oldalnyi nyersfogalmazványa ismert.

Miske jól látta a hely jelentőségét. Féltette a Trianon utáni Magyarország ércéhségétől. Ezért, korát évtizedekkel megelőzve 1923 októberében Vas megye al- és főispánjának is javasolja, hogy a hegyet és annak 1–3 km-es körzetét nyilvánítsák „tiltott területté”: mai kifejezéssel élve védetté. Ebben a zónában csak földművelés folytatódhassék, és mindennemű kutatást csak a Vasvármegyei Múzeum és az általa engedélyezett végezhesse. A régészeti örökségvédelmet megvalósító miniszteri rendelet azonban csak az 1960-as évek végén született meg, és helytelenül csupán a hegyre korlátozódott.

Miske Kálmán hajdani magángyűjtő tevékenységét – a hegyen és a falu területén felszínről és a földmunkák során előkerülő tárgyi emlékeket – évtizedek óta Kern István (született Muraszombat, ma: Murska Sobota, Szlovénia; 1943) folytatja. Ezért és jóindulatából elsősorban az ő tárgyi emlékeinek csekély, ámde reprezentatív töredékét mutatjuk be a kiállításon. Ezt egészíti ki, amiért hálásak vagyunk, a velemi aranykincs arany másolata, amelyet a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum a kiállítás idejére a kőszegi múzeumnak kölcsönözött.

A modern kutatási periódus első szakasza 1972-től kezdődött a szombathelyi Savaria Múzeum régészeinek – Károlyi Mária, Bándi Gábor és Fekete Mária – vezetésével és 1986-ig tartott. A második szakaszt a Marton Erzsébet, Szabó Miklós és Olivier Buchsenschutz, valamint Jean-Paul Guillaumet alkotta régész-munkaközösség vezette francia-magyar együttműködés jelentette. Utóbbiak elsősorban a hegy kelta korszakának vizsgálatát célozták meg az 1988–1993 között végzett ásatásokkal.

Bándi Gábor (1939–1988)

Ezeknek köszönhetően ma már elég jól ismerjük a hely történetét. A szórványos újkőkori és rézkori, valamint kora- és középső bronzkori jelenlétet követően a hegy igazi megszállása a késő bronzkori urnamezős kultúra idejére tehető. Akkor itt volt a környék ipari-hatalmi centruma. Hatalmas munkával és szervezettséggel ekkor alakították ki a lakóteraszokat, amelyeket a későbbiekben folyamatosan megújítottak. Ipszerűn gyártották, a nem túl távoli (a Kőszeg–Rohonci hegység nyugati, ma ausztriai területéről) rézbányákból származó alapanyagból a bronz tárgyakat, amely késztermékek a közelbe (pl. Szombathely), de távoli vidékekre (Nyugat- és Észak-Európa) is eljuthattak. A népesség arisztokráciája talán a hegy tetején, a platón települt meg. Erre utal a már említett aranykincs is.

Az urnamezős kultúra népének házai faoszlopos szerkezetűek illetve rönkházak voltak. Nyeregtetősek, agyagpadlóval és tűzhellyel rendelkeztek. Téglalap alaprajzúak, 3–5 x 6–8 m, 5 x 17 m-es alapterületűek. Az egyik 1977-ben feltárt leégett házból egy bronz ékszerekből álló kincslet került elő. A házak között utak vezettek és természetesen a lezúduló esővizet elvezető csatornák. Az iparosok kohói és kemencéi – nyilván tűzbiztonsági megfontolásokból kb. 150 m-re – a később megépített késő kelta nagysánc környékén álltak. Ezek közül egyet már Miske Kálmán is felfedezett. A fémművesség számos, innen származó emlékét (pl. öntőformák, öntőtégelyek, üllő, kalapács, félkész- és kész bronz tárgyak) őrzi a Savaria Múzeum őskori gyűjteménye. Az ónbronzo mellett a tárgyak egy részénél a fő komponens, a réz mellett elég magas százalékban található meg ötvöző anyagként az antimon, amely egy nagyobb régióra: talán Délnyugat-Szlovákiától – Vas megyéig jellemző. A Bándi–Fekete vezette feltárások urnamezős kori anyagának feldolgozásával az utóbbi években Nagy Marcella, a Savaria Múzeum régésze foglalkozik.

A kora vaskori Hallstatt-kultúra települési nyomaiban a kelta kori megtelepedés elég nagy kárt tett, és átalakította, ahogy az urnamezős és a kora vaskori Hallstatt-kultúra néhány temetkezési helyét is. Ezeket a bolygatott sírmaradványokat a nagysánc francia-magyar ásatása során találták meg. A kora vaskorban egyébként a hely jelentősége megőrződött, és ekkor erődítéssel (föld-fa szerkezetes sáncok, küklópikus kövek és agyagtéglák) védték a hegy platóját. Néhány szkíta jellegű tárgy e keletről érkező népesség hódítási, de legalábbis terület ellenőrzési szándékát jelzi. Jellegzetes emlékeiket (bronznyílhegyek, agyag testpecsételő és szürke, korongolt, szürke edények) ma már Bucsú és Sé határából is ismerjük.

A hegyen a kelták egy oppidumot (erődített városias település) alakítottak ki, amelynek fontosságát és regionális központi szerepét egy velemi ezüstpénztípus kialakulása és egy éremkincs előkerülése is igazolja. A „fellegvár” alatti, korábban két teraszt egygyé formáltak. E munkálatok során a Kőszegi-hegység fő tömegétől, azaz északnyugat felől (a Kr. e. 3. században) – egy nagy sánc és kívül árok – kombinációjával látták el, azaz védték a fellegvárat és a lakóteraszokat. A sánc vázát ácsolt fa-szerkezet alkotta, amelybe földet döngöltek. Külső oldalát kövel erősítették. Ilyen szerkezetű sáncot ismerünk a Vas megyei Gőr és Ostffyasszonyfa községek határából külső körösítés nélkül. A hegyen valószínűleg üveggyártás is folyt, amit a Miske-ásatások nagyszámú üvegtárgya erősít meg. A hegy lábánál, a falu

nyugati részén késő kelta edénytöredékek és egy helyi utánzatként (?) bronzból készített áldozati szertartásnál használt mérítőkánál nyéldarabjának felbukkanásáról tudunk az 1970-es évekből. Kern István jóvoltából több kelta vassfeldolgozó műhely helyét ismerjük a hegy lábánál illetve a falu területén.

Pannonia provincia 1. század közepe táján alapított fővárosa, azaz C. C. Savaria történetében a Szt. Vid hegy térsége a vízellátás okán játszott szerepet, hiszen a római kori forrásfogalásokat a hegylábi völgyekben megtalálták. A Savariát ellátó vízvezeték egy szakasza Bucsú határában, a régi vasútállomás felújított épülete és a határra vezető 89. sz. főút közötti parkolóban látható. A későbbi, hun kori jelenlétre a hegyen feltárt – fentebb már említett – néhány torzított koponyás sír és azok szórvány leletei utalnak.

A Frank Birodalom egyik keleti határpontját – a mai kápolna előtti térségen az 1980-as évek elején feltárt – 9. századi, Szent Vid titulusú Karoling-kori templom jelzi, amelyről oklevelekből is tudunk. A megszálló határőrök temetkezései korábban szintén előkerültek, amit tárgyi emlékek is igazolnak. Ugyanitt egy 10-11. századi (azaz magyar államalapítás kori) föld-faszerkezetes, ún. keskenytalpú sáncvár állt a platón. Ezt egy, a Kőszegi család által birtokolt kővár építése követte. A mai helynév legkorábbi előfordulása „de Monte Sancti Witi” 1271-ből adatolt, de Szent Vid váráról már egy évvel korábban említés történik, amikor Ottokár cseh király tulajdonába került. A plató peremén kerek tornyokkal rendelkező kővárat 1291-ben, III. András magyar és I. Albert osztrák és stájer herceg békekötése kapcsán rombolták le.

A modern kutatás harmadik szakaszaként először a szombathelyi, mára megszűnt (1994–2006) régésztechnikus képzést hallgató tanítványaim segítségével több év alatt elkészítettük a hegy térségének régészeti topográfiát. Később, Kern István magángyűjteménye régészeti tárgyainak katalogizálása során elkészítettem a község régészeti topográfiáját is. Ezt követően a szegedi Sümegi Pál professzor vezette környezettörténeti kutatócsoporttal 2002-ben vizsgáltattam a község szélén (az ún. Novákfalva mellett) található égerlápot. Fúrásmintájuk és annak radiokarbon adata bizonyította: a Cseke-patak medrében a késő bronzkori Urnamezős kultúra idejében induló, a talajban a bronz feldolgozását igazoló kohók, műhelyek hatása (magas pernyekoncentráció) jól kimutatható, ahogy a szűkebb környék növényzetének változásai is (pl. a tölgy, juhar és fűz pollenek számának csökkenése, így az erózió növekedése), a közvetlen környék dió-, gabona- és gyompollenjei intenzív földművelésre utalnak, mindezek a folyamatok a Hallstatt- és a kelta korban is megfigyelhetők. A Hallstatt-kultúra idején némi visszaerdősülés figyelhető meg, amely más tájhasználatra utal. Ezt egy újabb fapollen csökkenés követi, ami az ismét intenzív emberi jelenlét (vasfeldolgozó kelták) bizonyítéka. Ennek ékes bizonyítéka a Kern István által begyűjtött nagymennyiségű kohósalak, amelyek vassfeldolgozó telepet sejtetnek a hegy lábánál is, a patak partján. A patakmeder láposodása a római korról vette kezdetét, ami talán a Szerdahelyi-patakot követő útépítéssel magyarázható. A középkorban fokozódott a láp erdősülése és ezzel a mai égerláp kialakulása. 2004-től az urnamezős kori aranyfóliákból és drótokból álló kincs újrares-

taurálásával párhuzamosan megtörtént annak első mérlegelése (összsúlya mindössze 82,07 gramm). Világossá vált, hogy a korábban korongként értelmezett fóliák gömbszeletek, és megtörtént a viseleti együttes minden tagjának elemösszetétel-vizsgálata. Eszerint mindegyik arany-ezüst és réz ötvözet, egy műhely termékeinek tekinthetők, amelyek egyidőben, akár a Szent Viden is készülhettek.

A nyugat-dunántúli térségben, így Vas megyében, s természetesen a Szent Vid környékén is új, vagy rutinszerűen alkalmazott eljárások hoztak új eredményeket. Így remek légifotók készültek – Bándi Gábor korábbi kezdeményezését folytatva, repülőgépről és motoros ernyőről is – felderítési céllal pl. újkőkori jelenségről, vagy feltárás közben pl. újkőkori- réz-, bronz- és vaskori településekről, temetőkről. Több helyszínen folyt a megelőző feltárások előtt (pl. Szombathely–Kőszéri-dűlő, Vát–Bodon-tábla, vagy pusztán tudományos céllal szisztematikus, felszíni leletgyűjtés (Ják–Dérmányi-rét, Magyarszeződ és Körmen határának találkozása, Kőszegfalván a víztározó területén) és több esetben geofizikai felmérés.

Rendszeressé vált a feltárást megelőző és ásatás közbeni fémkeresőzés. Ugyanígy mára elterjedt a megyében az antropológiai és az archaeozoológiai meghatározás, a radiokarbon kormeghatározás, a dendrológiai és makro-növényi maradványok valamint a komplex környezetregészeti vizsgálatok igénye és gyakorlata.

Mindezekre az eredményekre bizonyosan büszkének lehetnének megyénk régészettel foglalkozó szakemberei, ha Rómer Flóris reinkarnálódna és meglátogatna minket, természetesen egy jegyzőkönyvvel a kezében.

1 Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára Kőszegi Fiókleveletár. A Bencés Rend Kőszegi Gimnáziumának iratai. Tantestületi jegyzőkönyvek 1857/1858. Általános iratok 1861. dec. 15. Az eredeti iratokra Söptei Imre kőszegi levéltáros hívta fel a figyelmemet, és küldte meg azokat. Szíves segítségét e helyütt is köszönöm.

2 Ezek közül teljes egészében sajnós, csak a Somogy, Veszprém és Zala megyei 1861-ben íródott került 1999-ben kiadásra.

3 „E jegyzőkönyvemet elvesztettem aug. 27-én az apatini erdőben, és pénzen kellett visszavásárolnom.” – írja az előzéklapon.

ILON GÁBOR

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BARDOLY I. (1988): Rómer Flóris élete. = Műemlékvédelem XXXII, 223–244. p.
- Bándi G.–Fekete M. (1979): A Velem–szentvidi település késő bronzkori periódusai. Die spätbronzezeitlichen Perioden des Siedlungszentrums Velem–St. Veit. In: Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője (továbbiakban: Savaria) 7–8., 113–120. p.
- Buchsenschutz, O.–Cserményi V.–Guillaumet, J.-P.–Szabó M (1990): Francia-magyar ásatás Velem–Szentviden (Előzetes jelentés az 1988/89. évi kutatásokról). Fouilles franco-hongroises á Velem–Szentvid. In: Savaria 19/2., 7–24. p.
- CHERNEL K. (1877): Kőszeg sz. kir. város jelene és múltja. Első rész: Jelenkor. Szombathely, 274 p.
- Czajlik Z. (2013): Lokaler, regionaler oder Fernhandel? Probleme der spätbronzezeitlichen Metallversorgung am Velem–St. Veit Berg (Westungarn). In: Bronze Age Crafts and Craftsmen in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş, 5–7 October 2012. Bibliotheca Musei Marisensis Ser. Archaeologica VI. Szerk. Rezi B.–Németh R.–Berecki S., Târgu Mureş, 167–180. p.
- Fekete M. (1996): Adatok Velem–Szentvid középkori történetéhez (A lelőhely régészeti kutatásának 100. évében). Beiträge zur mittelalterlichen Geschichte von Velem–Szentvid (Im 100. Jahr der archäologischen Forschung des Fundortes). In: In memoriam Barta Gábor. Tanulmányok Barta Gábor emlékére. Szerk. Lengvári I. Pécs, 53–69. p.
- Fekete M. (2004): A Hallstatt kultúra kialakulása és kapcsolatai. Ökológia, őskori kultúrák a Kárpát-medencében. In: „az élet tanítómestere” Ünnepi tanulmányok Gyapay Gábor 80. születésnapjára. Szerk. Nagy B.–Szalka Zs. –Szende K. Bp., 27–49.
- HAMPEL J. (1891): Rómer Flóris emlékezete. MTA Emlékbeszédek, I/13. Bp.
- HORVÁTH C. (2012): 10. századi sírok Kőszeg–Kőszegfalvi-rétek területén. Gräber aus dem 10. Jahrhundert auf dem Gebiet der Weisen bei Kőszeg–Kőszegfalva. Savaria 35., 187–205. p.
- Ilon G. (2006): A veleimi Szent Vid környékének településtörténeti rekonstrukciója a régészeti leletek tükrében. The settlement historical reconstruction of St. Vids surroundings in Velem reflected by archaeological artifacts. Savaria 30., 107–143. p.
- Ilon G. (2012): A veleimi Szent Vid aranykincsének gömbszeleteiről (Buckeln). A brief report on the globule segments (Buckeln) of the treasure found on Szent Vid hill in Velem. Archeometriai Műhely IX. 2. szám, 123–132. p.
- Ilon G. (2013): Gyűjtő a veleimi Szent Vid-hegy lábánál. Vezető Kern István magángyűjteményében. Sammler am Fuße des St. Veit Berges bei Velem. Führer in der Privatsammlung von István Kern. Kőszeg. 119 p.

- Ilon G.: Rómer Flóris terepbejárásaitól napjainkig – néhány példa a saját Veszprém és Vas megyei gyakorlatomból. From the surveys of Flóris Rómer till modern practice – some examples of the author from counties Veszprém and Vas. Archeometriai Műhely XII. (2015) 2. sz. (előkészületben)
- Ilon G. – Jakab B. – Juhász I. – Sümegi P. (2007): The Alpine foreland. In: Zatykó Cs. – Juhász I. – Sümegi P. (Eds.), Environmental archaeology in Transdanubia. Varia Archaeologica Hungarica XX. Bp., 267–307. p.
- ILON G. – KREITER E. (Szerk.) (2010): Vízelőtti régészet. A Lukácsházi árvízcsúcs-csökkentő tározó területén végzett régészeti feltárások. [Pre-Water Archaeology. Archaeological excavations in the area of the Lukácsháza flood-attenuation reservoir.] (A K.Ö.SZ. Tudományos-népszerűsítő füzetek, 3.) Bp., 48 p.
- KUMLIK E. (1907): Rómer Flóris Ferenc élete és működése. Pozsony. 88 p.
- Miske K. (1907): A Velem Szt. Vidi őstelep I. Bécs. 87 p.
- MLADONICZKI R. (2012): Római tégláégető kemencék Kőszegfalván. Römische Ziegelbrennofen aus Kőszegfalva. Savaria 35, 151–167.
- Mozsolics A. (1950): Der Goldfund von Velem–Szentvid. Prehistorica I. Basel. 44 p.
- ROTTLER F. (1981): Katolikus történetírók a kiegyezés korában. Rómer Flóris (1815–1889). In: Rómer Flóris, Ipolyi Arnold, Fraknói Vilmos: Egyház, műveltség, történetírás. Válogatta, sajtó alá rendezte és a bevezetőket írta Rottler F. Bp., 9–19. p.
- RÓMER F. (1860): A Bakony, természetrajzi és régészeti vázlat. Győr. 216 p.
- RÓMER F. (1878): Les tumuli (Halmok). Compte-Rendu de la huitième session Budapest 1876. II/1. Bp. 103–159. p.
- Torbágyi M. (2002): Zwei keltischen Münzschatzfunde im Ungarischen Nationalmuseum (Velem–Szentvid und Ostffyasszonyfa). Folia Archaeologica XLIX-L, 143–161. p.
- TÓTH G. (2012): Appendix Horváth Ciprián régészeti tanulmányához. Kőszeg–Kőszegfalvirétek lelőhelyen feltárt sírok embertani vizsgálata. Anhang zum archäologischen Beitrag von Ciprián Horváth Die archäologische Untersuchung der an der Fundstelle Kőszeg – wiesen bei Kőszegfalva freigelegten Gräber. Savaria 35. 207–209. p.
- Zoffmann Zs. K. (1998): A Velem Szent Vid-i Hallstatt – La Tène omladékrétegben talált antropológiai szórványleletek. Anthropologische Streufunde in der hallstatt – la tènezeitlichen Trümmerschicht von Velem–Szentvid. Savaria Pars Archaeologica 23:3, 79–81. p.

A Rómer Flórisról készített fénykép és a jegyzőkönyvek eredeti példányai a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ (Budapest), Tudományos Irrattára Rómer-hagyatékában található. Bardoly Istvánnak a könyv- és irrattár vezetőjének a kutatásomhoz nyújtott segítségét e helyütt is köszönöm.

A lapszám megjelenését támogatta: Kőszeg Város Önkormányzata, Kőszegi Városi Múzeum, Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára, Európa Ház Egyesület